

ความแตกต่างและความเท่าเทียมระหว่างหญิง - ชายตามทรรศนะของพุทธปรัชญา

ตามทรรศนะทางพุทธปรัชญา มนุษย์ในสถานภาพธรรมชาติ สามารถแบ่งประเภทออกได้เป็น 4 ลักษณะ¹ คือ แบ่งตามเพศ แบ่งตามปัญญา แบ่งตามจริต และแบ่งตามคุณธรรม ในงานวิจัยนี้ผู้เขียนจะพิจารณาเฉพาะทรรศนะของพุทธปรัชญาที่มีต่อมนุษย์โดยแบ่งตามเพศ

ก. ธรรมชาติที่แตกต่างกันของมนุษย์ชายหญิง

ตามพุทธคติแล้วชายและหญิงนั้นแตกต่างกัน โดยเป็นความแตกต่างกันทั้งในทางร่างกายและในทางจิตใจ ขุนสรรพกิจโกศล (2518) ได้กล่าวถึงสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างหญิงและชายไว้ว่า มีรูปร่างลักษณะ ปรากฏการณ์หรือสภาพความเป็นอยู่นิสัย และกิริยาอาการ

รูป ที่แสดงให้รู้สภาพหญิงและชายแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. อิตถิถาวรูป รูปที่แสดงให้รู้สภาพหญิง ซึ่งมี

สภาพของหญิงเป็นลักษณะ	อิตถิถาว ลกฺขณ
มีปรากฏการณ์ของหญิงเป็นกิจ	อิตถิถิปกาสน รส
มีอาการของหญิงเป็นต้นเป็นผล	อิตถิสิงคาคาหิ การณาว ปจฺจุปฺปฏฺฐาน
มีมหาภูตรูปทั้ง 4 เป็นเหตุโต	จตุมหาภูต ปทฺฐฐาน

¹วนิดา ธนสุภานุเวช, "มนุษย์ตามทรรศนะของพุทธปรัชญา" หน้า 94.

2. ปุริสภาวะรูป รูปที่แสดงให้รู้สภาพชาย ซึ่งมี

สภาพของชายเป็นลักษณะ	ปุริสภาวะ ลक्षण
มีปรากฏการณ์ของชายเป็นกิจ	ปุริโสติปกาสน รสี
มีอาการของชาย เป็นต้น เป็นผล	ปุริสลิงคาทิน การณภาพ ปจฺจุปฏฺฐาน
มีมหาทรูปรูปทั้ง 4 เป็นเหตุใกล้	จตุรมหาทรูท ปฏฺฐาน ¹

สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างหญิงชายมี 4 ประการคือ

1. ลิงค รูปร่างสัณฐานที่บอกเพศอันมีมาแต่กำเนิดซึ่งจะปรากฏตั้งแต่เมื่อคลอดออกมา
2. นิमितฺต เครื่องหมายหรือสภาพความเป็นอยู่ เครื่องหมายนั้นหมายถึงสิ่งที่ปรากฏออกมา สำหรับหญิงออกก็เริ่มโตขึ้น สำหรับชายก็มีหนวดมีเครา ส่วนสภาพความเป็นอยู่นั้น หญิงก็ชอบเย็บปักถักร้อย เข้าครัว ชายก็ชอบต่อสู้ ยิงปืนฉาหน้าไม้
3. กุศฺต หมายถึงนิสัย คือความประพฤติที่เคยชิน หญิงก็นุ่มนวล อ่อนโยน เรียบร้อย ส่วนชายก็ห้าวหาญ เข้มแข็ง ว่องไว
4. อากัปฺป กิริยาอาการหญิงก็เข้มน้อย เอียงอาย ชายก็องอาจ เด็ดเดี่ยว²

เมื่อพุทธปรัชญาเห็นว่าหญิงชายมีความแตกต่างกันทั้งร่างกายและจิตใจเช่นนี้ ผู้เขียนก็จะวิเคราะห์สถานภาพของหญิงว่ามีความเท่าเทียม หรือไม่เท่าเทียมกันเพราะความแตกต่างนั้นในด้านใดบ้างหรือไม่ โดยในการพิจารณาจะแยกกล่าวเป็น 2 ด้าน คือ

¹ สรรพกิจโกศล, ขุน คู่มือการศึกษาอุปสังคหวิภาค พระอภิธรรมมัตถสังคหะ ปริจ
เฉทที่ 6 พระนคร : คณะธรรมสภาจนา วัดมหาธาตุ, 2518, อ้างถึงใน วนิดา
ชนสุภาณูเวช, "มนุษย์ตามทรรศนะของพุทธปรัชญา" หน้า 95.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 95 - 96.

ทางค่านคติโลกอันเกี่ยวข้องกับสถาปนาในทางสังคม และทางค่านคติธรรมอันเกี่ยวข้องกับสถาปนาทางศาสนา

ข. แนวความคิดในค่านที่เห็นว่าสตรีเท่าเทียมบุรุษในทางศาสนา

1. สตรีสามารถที่จะสำเร็จมรรคผลได้เช่นเดียวกับบุรุษ

ในค่านที่เกี่ยวกับศาสนา พุทธปรัชญามีแนวความคิดไปในทางที่ยอมรับว่าสตรีเท่าเทียมบุรุษ

"ในเรื่องของการสร้างสมคุณงามความดีและในการอบรมฝึกฝนคุณลักษณะอันประเสริฐนั้นทั้งผู้หญิงและผู้ชายมีทางที่จะเป็นไปได้ทัดเทียมกัน"¹

คือในการประพฤติดีและได้รับผลจากการกระทำนั้น เป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถทำได้เสมอกันโดยไม่จำกัดเพศ ทั้งบุรุษเพศและสตรีเพศต่างก็มีโอกาสเสมอกันในการที่จะเป็นคนดี มีเสรีภาพในทางปัญญา เสมอกันในการที่จะคิดพิจารณาให้เข้าใจถึงธรรม ความเป็นไปของกฎธรรมชาติที่ครอบคลุมโลก และมีสิทธิเสมอกันในการที่จะถึงความหลุดพ้น พุทธศาสนาไม่ได้จำกัดเพศของผู้ที่จะได้รับผลจากการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ดังที่ว่า

ทางนั้นชื่อว่า เป็นทางตรง ทิศนั้นชื่อว่า ไม่มีภัย รถชื่อว่า ไม่มีเสียงดัง ประกอบด้วยล้อคือธรรม หิริเป็นฝาของรถนั้น สติเป็นเกวียนของรถนั้น เรากล่าวธรรมที่มีสัมมาทิฐิรู้หนทางว่าเป็นสารดี ยานชนิดนี้มีอยู่แก่ผู้ใด จะเป็นหญิงหรือชายก็ตาม เขา (ยอมไป) ในสำนักพระนิพพานด้วยยานนี้แหละ"²

¹ Rev. Jinarankara. "บทบาทของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสตรี," พุทธจักร, ปีที่ 6 (มิถุนายน 2495) : 19 - 23 อ้างถึงใน วนิดา ธนสุภาณูเวช "มนุษย์ตามทรรศนะของพุทธปรัชญา" หน้า 110.

² อัจฉราสูตร. สง. ส. 15/144/43.

ถูกริกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งยอมเจริญ ย่อมทำให้มากซึ่งธรรม 5 ประการ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้นพึงหวังโคผล 2 ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผล หรือเมื่อมีอุปาทานชั้นที่เหลืออยู่ เป็นพระอนาคามีในปัจจุบันนี้เทียว¹

พระพุทธพจน์ดังกล่าวนี้แสดงว่าในทางธรรมปฏิบัตินั้นพุทธปรัชญาในอิทธิแก่หญิง ชายเท่ากัน นิพพานก็ไม่ได้สงวนไว้สำหรับมนุษย์เพศใดเพศหนึ่งโดยเฉพาะ ทุกคนสามารถ ตั้งความปรารถนาและปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงได้ ในทางธรรมการแยกความแตกต่างระหว่าง เพศจะไม่มีอีกต่อไป

ในการศึกษาธรรมจากพระพุทธองค์นั้น สตรีก็ได้เป็นพระอรหันต์ชั้นโสดกัมมัน สกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์เป็นจำนวนไม่น้อย เช่น พระสุภาชีวกัมพวนิกา ภิกษุณี² พระเสลาเถรี³ พระโสมาเถรี⁴ พระเมธาเถรี⁵ พระสีหาเถรี⁶ พระปัญจ- ที่ปทาภิภาเถรี⁷ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วสตรีในเพศฆราวาสที่สำเร็จธรรมก็มีอยู่ เช่น ภริยาของนายพรานกุกกุฏมิตรบรรลุนโสดกัมมันต์ตั้งแต่เมื่อเป็นเด็กหญิง⁸ นางวิสาขามรรลุ โสดกัมมันต์ตั้งแต่อายุ 7 ขวบ⁹

¹อิทธิปาหสูตร อง. บัญจ. 22/67/83.

²ช. เถรี. 26/472/493

³เรื่องเดียวกัน 26/436/452

⁴โสมมาสสูตร. สง. ส. 15/527/181

⁵ช. เถรี. 26/474/507 และ ช. อป. 33/141/254 - 256.

⁶ช. เถรี. 26/441/456

⁷ช. อป. 33/155/210

⁸ช. อ. 5/38

⁹ช. อ. 3/73

ในเรื่องนางสามาวดี ในคราวที่พระราชอุทยานของพระเจ้าอุเทนถูกไฟไหม้หญิง 500 คน ซึ่งมีพระนางสามาวดีเป็นประมุขท่ากาะ พวกภิกษุได้ถามถึงคติของอุบาสิกาที่ทำกาะเหล่านั้น พระพุทธองค์ทรงตอบว่า "ภิกษุทั้งหลาย ในอุบาสิกาเหล่านี้ อุบาสิกาที่เป็นโสคาบันก็มี เป็นสทาคามีก็มี เป็นอนาคามีก็มี อุบาสิกาทั้งหมดนั้นไม่เป็นผู้ไร้อศลท่ากาะคอก"¹

สิ่งเหล่านี้ก็เป็นเครื่องยืนยันแล้วว่า ในทางธรรมแล้วสตรีก็สามารถ ไม่แพ้บุรุษเหมือนกัน และการที่พุทธศาสนาถือว่า การบรรลุธรรมชั้นสูงไม่จำกัดเพศนั้นก็สะท้อนให้เห็นว่าพุทธศาสนายกย่อง ยอมรับความสามารถของสตรีเพศมานานแล้ว

2. การจัดแบ่งพุทธบริษัทเป็น 4 ฝ่าย

ในพุทธศาสนาได้มีการแบ่งผู้ที่นับถือศาสนาไว้เป็น 4 ฝ่าย คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา การจัดแบ่งที่ให้มีทั้งฝ่ายสาวกคือ ภิกษุ กับอุบาสก และให้มีทั้งฝ่ายสาวิกา คือภิกษุณีกับอุบาสิกาเหมือน ๆ กันนี้ ก็แสดงให้เห็นความยุติธรรม และความคิดในการยอมรับสถานภาพของหญิงชาย โดยเท่าเทียมกัน ไม่ได้ลำเอียงในเพศใดเพศหนึ่ง นอกจากนี้แล้วพุทธบริษัท 4 ก็ต้องตกอยู่ภายใต้กฎวินัยเดียวกัน คือถ้าเป็นฝ่ายคฤหัสถ์ทั้งอุบาสก อุบาสิกา ก็มีบัญญัติที่ต้องถือปฏิบัติเหมือน ๆ กัน ทางฝ่ายบรรพชิตก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน

ตามหลักฐานในพระไตรปิฎกนั้นก็ยังมีพุทธวจนะที่แสดงว่าพระพุทธองค์ให้ความสำคัญแก่พุทธบริษัท 4 เสมอกัน ทั้งยังทรงเห็นความสำคัญของทุกฝ่าย ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล 4 จำพวกนี้เป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับแนะนำดีแล้ว เป็นผู้แกลวกลา เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงธรรม ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม ย่อมยังหมู่ให้งาม 4 จำพวกเป็นใจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คือ ภิกษุ 1 ภิกษุณี 1 อุบาสก 1 อุบาสิกา 1 ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล 4 จำพวกนี้แลเป็นผู้เฉียบแหลม ได้รับแนะนำดีแล้ว เป็นผู้

กล่าวกันว่า เป็น "พุทธ" เป็นผู้ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ย่อมยังหมู่ให้งาม"¹

แสดงว่าบุคคล 4 จำพวกนี้มีความสำคัญเสมอกันต่อพุทธศาสนา การประพฤติปฏิบัติดีของบุคคลเหล่านี้จัดเป็นอาการเป็นประโยชน์แก่สังคม และการประพฤติมิชอบของเขาก็จะเป็นภัยแก่สังคมเช่นกัน ความรับผิดชอบของพุทธบริษัท 4 ที่มีต่อสังคมทางโลกและทางธรรมนั้นเป็นไปโดยเสมอกัน และการกระทำชอบมิชอบของพุทธบริษัท 4 นี้จะมีผลที่ผลร้ายต่อการคงอยู่หรือการสิ้นไปของศาสนาโดยเสมอกัน

นอกจากนั้นในพุทธบริษัท 4 ฝ่ายนี้พระพุทธรูปของคัมภีร์ทรงแต่งตั้งบุคคลในทุก ๆ ฝ่ายให้เป็นมาตรฐานหรือตราฐนของพุทธศาสนาโดยเท่าเทียมกัน ดังมีกล่าวไว้ว่า

คุกริกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีศรัทธาเมื่ออ่อนวอนโดยชอบ พึงอ่อนวอนอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะเถิด คุกริกษุทั้งหลาย ภิกษุสารีบุตรและภิกษุโมคคัลลานะนี้เป็นตราฐนมาตรฐานของภิกษุสาวกของเรา

คุกริกษุทั้งหลาย นางภิกษุณีผู้มีศรัทธาเมื่ออ่อนวอนโดยชอบ พึงอ่อนวอนอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นภิกษุณีเขมา และอุบลวันณาเถิด คุกริกษุทั้งหลาย ภิกษุณีเขมาและภิกษุณีอุบลวันณานี้เป็นตราฐนมาตรฐานของภิกษุณีสาวกของเรา

คุกริกษุทั้งหลาย อุบาสิกาผู้มีศรัทธา เมื่ออ่อนวอนโดยชอบ พึงอ่อนวอนอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นจิตตคฤหบดี และหัตถกอุบาสิกาชาวเมืองอาฬวีเถิด คุกริกษุทั้งหลาย จิตตคฤหบดีและหัตถกอุบาสิกาชาวเมืองอาฬวีนี้ เป็นตราฐนมาตรฐานของอุบาสิกาสาวกของเรา

คุกริกษุทั้งหลาย อุบาสิกาผู้มีศรัทธา เมื่ออ่อนวอนโดยชอบ พึงอ่อนวอนอย่างนี้ว่าขอเราจงเป็นเช่น อุบาสิกาชุชุตตระ และนางเวพัทธกีนันทมารดาเถิด คุกริกษุทั้งหลาย อุบาสิกาชุชุตตระ และนางเวพัทธกีนันทมารดา นี้เป็นตราฐนมาตรฐานของอุบาสิกาสาวิกของเรา²

¹สังฆโศภณสูตร . อง . จตุ . 21/7/8

²อง . ทก . 20/375/98

3. เอกทัศคะในฝ่ายภิกษุณี และอุบาสิกา

นอกเหนือจากการรับรองความเสมอภาคระหว่างสตรีและบุรุษโดยการทรงอนุญาตให้สตรีบวช การจัดให้มีพุทธบริษัท 4 ฝ่าย การไม่จำกัดเพศในทางธรรมเนียมปฏิบัติและการบรรลุนิพพานแล้ว ในการแต่งตั้งผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ มีความสามารถพิเศษ ที่เรียกว่า เอกทัศคะในค้ำต่าง ๆ นั้น พระพุทธองค์ก็ไม่ทรงแต่งตั้งเฉพาะฝ่ายชายแต่ทรงยอมรับในความสามารถของหญิงที่มีเสมอชาย และยกย่องสตรีทั้งที่เป็นอุบาสิกาและภิกษุณีให้เป็นเอกทัศคะเช่นเดียวกับชายในหลาย ๆ ค้ำ ดังที่ทรงยกย่อง

พระเชมาภิกษุณี ผู้สำเร็จจอร์หัตถผลตั้งแต่ยังครองเพศฆราวาส ให้เป็นอัครสาวิกาฝ่ายขวา เป็นเอกทัศคะในทางมีบุญมากเยี่ยงพระสุริยบุตร ทั้งยังตั้งพระเชมาภิกษุณีไว้เป็นยอดสตรีที่ใคร ๆ พึงเอาอย่าง อีกทั้งยังจัดไว้ให้เป็นยอดแห่งภิกษุณีทั้งปวง¹

พระอุบลวันฉภาภิกษุณี เป็นอัครสาวิกาฝ่ายซ้าย เป็นเอกทัศคะในทางเป็นผู้มีฤทธิ์มากเสมอด้วยพระมหาโมคคัลลานะ²

พระภูษาจรรภิกษุณี เป็นเอกทัศคะ ในทางทรงพระวินัยเช่นเดียวกับพระอุมาลี³
พระนันทภิกษุณี เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางเพงฉาน บำเพ็ญ สมาธิ ภาวนา⁴
พระโสณภิกษุณี เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางเป็นผู้มีความเพียร⁵
พระภัททากบิลานีภิกษุณี เป็นเอกทัศคะในทางเป็นผู้ระลึกชาติก่อน ๆ ได้⁶

¹ อก . เอ . 20/150/30

² เรื่องเดียวกัน

³ เรื่องเดียวกัน

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 31.

⁵ เรื่องเดียวกัน

⁶ เรื่องเดียวกัน

พระภัททกัจจานาเถรี เป็นเลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในทางมีมหาปัญญาคือ รู้ได้มากมายดุจดังพระสารีบุตร¹

พระสิทธาตมาตาภิกษุณี เป็นเลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในทางบรรลुकุณวิเศษด้วยศรัทธาเป็นเอตทัคคะในทางศรัทธา²

พระกัสาโคตมีภิกษุณี เป็นเยี่ยมกว่าภิกษุณีอื่นในทางทรงจีวรเศร้าหมอง³

พระมหาปชาบดีโคตมีภิกษุณี เป็นเลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในทางมีประสบการณ์มาก (รัตติกัญญ)⁴

พระธัมมทินนาภิกษุณี เป็นเลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายทางแสดงธรรม เช่นเดียวกับพระมหากัจจายนะ⁵

พระสกุลาภิกษุณี เป็นเลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในทางเป็นผู้มีทิพยจักขุ⁶

พระภัททาภุณฑล เกสาภิกษุณี เป็นเลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในทางตรัสรู้ในฉับพลันตลอดแควในทางอภิญญา⁷

นอกจากภิกษุณีที่เป็นเอตทัคคะแล้ว พระพุทธองค์ยังทรงยกย่องอุบาสิกาหลาย คนขึ้นเป็น เอตทัคคะในด้านต่าง ๆ คือ

นางชุชชุตตรา ให้เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายทางเป็นผู้มีพหูสูต แสดงธรรมให้ สตรี 500 คน ฟังและบรรลुโสคาปัตติผลในคราวเดียวกัน⁸

1 เรื่องเดียวกัน

2 เรื่องเดียวกัน

3 เรื่องเดียวกัน

4 เรื่องเดียวกัน หน้า 30.

5 เรื่องเดียวกัน หน้า 31.

6 เรื่องเดียวกัน

7 เรื่องเดียวกัน

8 เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

นางกาติยานี เป็นผู้เลิศในค่านมีศรัทธา แม้จะได้ข่าวโจรปล้นบ้าน นางก็ไม่ร้อนใจ
 แตรอจนกระทั่งฟังพระภิกษุแสดงธรรมจบถึงกลับ¹

นางสุชาดา ธิดาของเสนานีกุฎุมพี เป็นเลิศในค่านเป็นสตรีที่ถึงสรณะสาม ก่อน
 และอาหารที่นางถวายพระพุทธรูปองค์ก็จัดเป็นอาหารสำคัญมือหนึ่ง²

นางกาทีอุบาสิกาชาวกรรชกริกา เป็นเลิศในทางเลื่อมใสเพราะได้ยินได้ฟังตาม³
 นางวิสาขาเป็นเลิศในทางถวายทาน⁴

นางนกุลมาตาคหปตานี เป็นเลิศในทางเป็นผู้คุ้นเคยกับพระพุทธรูป⁵

พระนางสามาวดี มเหสีของพระเจ้าอุเทนเป็นผู้ยอดเยี่ยมในทางเจริญเมตตา⁶

นางสุปปวาสะโกลิยธิดา เป็นเลิศในทางถวายของอันประณีต คือถวายทานอันมีรส
 เลิศแก่ภิกษุ⁷

นางสุปปียะ เป็นเลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในทางเป็นผู้พยาบาลภิกษุไข้⁸

นางอุตตรานันทมหารดา เป็นเลิศในการเจริญทานและรักษาศีลอุโบสถอย่างเคร่งครัด⁹

อนึ่ง ทั้งภิกษุณีและอุบาสิกาที่เป็นเอกทัศคนี้นี้ก่อนที่จะมาเป็นผู้มีความสามารถ
 เลิศในทางต่าง ๆ ได้ ก็ต้องมีการได้สร้างสมบุญบารมี ประพฤติปฏิบัติดีทั้งทางกาย วาจา

---

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 33

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 32

3 เรื่องเดียวกัน, หน้า 33

4 เรื่องเดียวกัน, หน้า 32

5 เรื่องเดียวกัน, หน้า 33

6 เรื่องเดียวกัน, หน้า 32

7 เรื่องเดียวกัน

8 เรื่องเดียวกัน

9 เรื่องเดียวกัน

ใจ มาแล้วเป็นอย่ามาก และการที่สตรีเหล่านี้สามารถกระทำไ้จนถึงขั้นที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเอกอัครราชทูตนั้นก็แสดงว่า สตรีมีความสามารถไม่แพ้บุรุษเลย

ในบางแห่งมีหลักฐานปรากฏถึงการที่พระพุทธองค์ทรงยกย่องยอมรับความสามารถของสตรีในระดับที่เสมอกับบุรุษ เช่น ในครั้งที่นางวิสาขาตามธรรมจากธรรมทินนาภิกษุณีแล้วชื่นชมในความสามารถของธรรมทินนาภิกษุณี และได้เข้าเฝ้าพระศาสดาทูลเรื่องที่ได้สนทนาธรรมกับภิกษุณีรูปนั้นให้ทรงทราบ พระพุทธองค์ตรัสว่า "ดูกรวิสาขะ ธรรมทินนาภิกษุณีเป็นบัณฑิตมีปัญญาดีมาก แมหากท่านพึงสอบถามเนื้อความนั้นกะเรา แม้เราก็พึงพยากรณ์เนื้อความนั้น เหมือนที่ธรรมทินนาภิกษุณีพยากรณ์แล้ว"¹

สรุปกล่าวได้ว่าในทางศาสนาแล้ว การที่พุทธศาสนาให้สิทธิแก่หญิงชายเสมอกันในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดคือนิพพาน การแบ่งพุทธบริษัทเป็น 4 พวก การจัดให้มีเอกอัครราชทูตในพุทธบริษัททั้ง 4 ฝ่าย และตั้งผู้เป็นมาตรฐานหรือตราฐ ของพุทธศาสนาไว้ในพุทธบริษัททั้ง 4 นั้น เป็นการแสดงออกถึงการยอมรับสถานภาพของหญิงชายว่าเสมอกัน นับได้ว่าเป็นการยอมรับในความสามารถ และมองสตรีด้วยความยุติธรรม โดยไม่ได้แบ่งขีดชั้นสติปัญญาความสามารถระหว่างเพศ

จากการพิจารณาเรื่องราว หลักฐานต่าง ๆ ในพระไตรปิฎกนั้นได้สะท้อนให้เห็นได้อย่างมากกว่า พระพุทธองค์ทรงมีทรรศนะที่เสรีเมื่อเทียบกับผู้นำของศาสนาอื่น ๆ ในขณะนั้น โดยที่พระองค์ไม่ได้ถือว่าสตรีเป็นเพศที่อ่อนแอ ไม่มีความสามารถ และค้อยกว่าบุรุษดังที่เชื่อกันในเวลานั้น พระองค์ทรงปฏิบัติต่อสตรีเช่นเดียวกับบุรุษ โดยทรงมองว่ามนุษย์ทุกคนเท่ากันในความเป็นสัตว์โลกประเภทเดียวกัน เป็นผู้ที่มีรวมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกัน ยิ่งกว่านั้นความเมตตากรุณาที่พระองค์ทรงมีต่อสัตว์โลกก็แผ่กว้างไปกว่ามนุษย์ โดยการกล่าวถึงสัตว์โลกนั้นพระองค์ไม่ได้แยกแม่สัตว์หรือคน แต่ทรงมองด้วย

¹ จุฬเวทิลลสุตร. ม.ม. 12/513/457

ทรรศนะที่ว่า พระองค์ต้องการจะช่วยให้สัตว์โลกทั้งหมดได้เห็นทุกอย่างไม่เฉพาะแต่มนุษย์ชายหญิงเท่านั้น เมื่อพิจารณาในแง่นี้แล้วก็จะยิ่งเห็นว่าตามทรรศนะทางพุทธปรัชญาแล้ว สตรีที่มีองค์ประกอบพื้นฐานทางกาย (ชั้นที่ 5) บัญญา วิทยญาณ และความสามารถเพียงบุรุษนั้นไม่ควรจะได้รับการปฏิบัติต่อในฐานะที่ต่ำกว่า พระพุทธองค์ก็ทรงแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่างโดยการปฏิบัติต่อสตรีอย่างยุติธรรม เช่นทรงให้สิทธิแก่บุรุษ สตรี เสมอกันในการฟังธรรม และในการแสดงธรรมนั้น คำสอนที่พระองค์ทรงประทานนั้นก็ก็เป็นคำสอนอย่างเดียวกันในทั้ง 2 ฝ่าย ไม่มีการแบ่งว่าธรรมชนิดใดจะต้องแสดงแก่เพศใดฝ่ายใด แต่สิ่งที่พระองค์ทรงคำนึงถึงนั้นจะเป็นไปในทางพิจารณาปัญญา ความสามารถของผู้ฟังว่าจะรับหรือสามารถเข้าใจได้หรือไม่มากกว่า พระองค์จึงมีวิธีการที่จะแสดงธรรมกับผู้ที่มีระดับปัญญา อุปนิสัยต่างกันด้วยวิธีต่าง ๆ กัน

การที่พระศาสดาทรงให้สิทธิเสรีภาพทางศาสนาในการเข้าเป็นสมาชิกในสังฆมณฑล และทรงประทานธรรมแก่ทั้งหญิงชาย ทรงเมตตาและปฏิบัติต่อทั้งชายและหญิงอย่างยุติธรรม เสมอภาคนั้นถ้าพิจารณาโดยลึกซึ้งแล้วจะเห็นว่า เป็นความสำเร็จ หรือเป็นการยกระดับของสตรีที่สำคัญอย่างหนึ่ง เพราะในบางช่วงของระยะเวลาที่ผ่านมาภายใต้ความเชื่อถือดั้งเดิมและภายใต้ศาสนาต่าง ๆ ในสมัยนั้นสตรีได้สูญเสียสถานภาพ เสรีภาพ หรือความเป็นปัจเจกบุคคลในทางศาสนาตั้งได้กล่าวโดยละเอียดมาแล้วในบทก่อน

ค. แนวความคิดเกี่ยวกับสตรีในค่านิยมที่เห็นว่าสตรีเท่าเทียมบุรุษในทางสังคม

ในค่านิยมเกี่ยวกับทางสังคม สิ่งเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เสมอภาคเท่าเทียมขึ้น ก็คือ สถานภาพของสตรีในฐานะเป็นบุตร ภริยา

1. สตรีในฐานะบุตร

ได้กล่าวมาบ้างแล้วว่า สิ่งหนึ่งที่เกี่ยวของกับฐานะของสตรีผู้เป็นลูกก็คือ การที่พุทธศาสนาเห็นว่าทุกคนสามารถถึงความหลุดพ้นได้ แม้กระทั่งผู้ที่ไม่มีบุตรชายที่จะประกอบพิธีกรรมให้ภายหลังตายไปแล้ว ฤๅบุคคลนั้นประพฤติดี ปฏิบัติชอบ มีชีวิตที่บริสุทธิ์

การที่พุทธศาสนาถือหลักกฎแห่งกรรม เน้นการปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อความสุขในโลกหน้านี้ ก็เท่ากับเป็นการไม่สนับสนุนและคัดค้านความคิดความเชื่อของพวกฮินดูที่ถือว่าชายใดที่ไม่มีลูกหลานที่เป็นชายประกอบพิธีกรรมให้เมื่อตายไปแล้วจะต้องตกนรก คนอินเดียในสมัยก่อนพุทธกาลจึงให้ความสำคัญแก่เด็กชายมากกว่าเด็กหญิง ความเชื่อนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปภายใต้พุทธศาสนา เพราะตามหลักแล้วพุทธศาสนาไม่มีการแยกความแตกต่างระหว่างเด็กชายเด็กหญิงว่าเพศใดจะดีกว่า อีกทั้งพระพุทธรูปองค์เองก็ทรงยืนยันในความสามารถของสตรี และ ฐานะที่เท่าเทียมกันของผู้เป็นบุตรชายและบุตรหญิง ดังจะเห็นได้จากพุทธวจนะที่ประทานแก่พระเจ้าปเสนทิโกศลว่า บุตรหญิงก็อาจดีกว่าบุตรชายได้ เพราะพระพุทธรูปองค์ทรงใช้การกระทำเป็นเครื่องตัดสินบุคคลมากกว่าที่จะตัดสินโดยถือเพศชั้น วรรณะตามธรรมดาเถา อีกทั้งการปฏิบัติของพระองค์ก็เป็นไปในทางที่ให้เกียรติและยกฐานะสตรีให้เท่าเทียมบุรุษ

2. สตรีในฐานะภริยา

ในเรื่องเกี่ยวกับการครองเรือนและครอบครัวแล้วพุทธปรัชญาให้ความสำคัญให้ความสำคัญไว้ไม่น้อย เพราะตระหนักถึงความสำคัญของครอบครัวต่อความสุขของภุคทัสสั และ เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของบุคคลในครอบครัวเดียวกันเป็นไปอย่างสงบสุข พระพุทธรูปองค์ก็ได้วางแนวทางและหน้าที่สำหรับบุคคลในฐานะสามีภริยาพึงปฏิบัติต่อกัน โดยหน้าที่ 5 สถานของภริยาคือ

1. จัดการงานดี
2. สงเคราะห์คนใกล้เคียงของสามีดี
3. ไม่ประพฤตินอกใจสามี
4. รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้
5. ขยันไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง¹

¹สิงคาลกสูตร . ที.ปา. 11/201/170

หน้าที่เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการที่ภริยาจะสงเคราะห์ช่วยเหลือสามี ตามพุทธมติแล้วภริยาไม่ใช่เครื่องเล่นของสามีและไม่ได้เป็นผู้ที่จำต้องแบกภาระทำงานหนักโดยไม่ได้รับความสุข ฐานะของสตรีผู้เป็นภரியานั้นไม่ใช่เพียงหญิงที่บริการอำนวยความสะดวกความสุขให้แก่สามีและญาติทางสามี แต่หากเป็นสตรีผู้ที่สมควรได้รับการยกย่อง ปฏิบัติดีดีต่อ เพราะเธอเป็นผู้ช่วยเหลือ แบงเบาภาระของสามี เป็นคู่คิด เป็นมิตรสนิทอย่างยิ่ง คือเป็นเพื่อนร่วมชีวิต สถานภาพของภริยาจึงเปลี่ยนจากระดับที่เป็นทรัพย์สินสินสืบทิดชาติอยู่ภายใต้สามี เป็นผู้คอยกว่า มาเป็นผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุข และรับผิดชอบร่วมกันในครัวเรือน

นอกจากกำหนดหน้าที่ของภริยาแล้ว พระพุทธองค์ทรงกำหนดหน้าที่สามีที่ต้องอนุเคราะห์ภริยาไว้ 5 สถาน คือ

1. ยกย่องว่าเป็นภริยา
2. ไม่ดูหมิ่น
3. ไม่ประพฤตินอกใจภริยา
4. มอบความเป็นใหญ่ให้
5. ให้เครื่องแต่งตัว¹

ทั้งข้อ 1 และข้อ 2 ที่กำหนดไว้นั้นเป็นการบอกถึงพรรณณะต่อสตรีที่เป็นภริยา โดยตรงว่า เป็นบุคคลผู้ควรได้รับการยอมรับ ยกย่องนับถือและเว้นจากการดูถูกดูหมิ่น ส่วนข้อ 3 นั้น เป็นการแสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์ทรงมองบุรุษและสตรีด้วยสายตายุติธรรม ไม่ทรงลำเอียงโดยถือเพศ ทั้งชายและหญิงต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ศีลธรรมทางเพศในระดับเดียวกัน ครอบครัวจึงจะอยู่ได้โดยปกติสุข ไม่เกิดปัญหาวุ่นวาย ภายใต้พุทธศาสนาบุรุษนั้นไม่ได้รับยกเว้นให้มีความสัมพันธ์ทางเพศเสรีมากกว่าสตรีดังที่คนส่วนใหญ่โดยทั่วไปหรือในสังคมไทยทั้งในโบราณกาลและปัจจุบันตั้งข้อยกเว้น ผ่อนหนักเป็นเบาให้ไว้แก่ฝ่ายชายโดย

¹ เรื่องเดียวกัน

อ้างธรรมชาติแห่งการเป็นบุรุษเพศ แต่ข้าเต็มประณามการกระทำเช่นเดียวกันของสตรีว่าเป็นความมกมา ความสำสอนทางเพศ โดยหญิงที่นอกใจสามีมักถูกมองกันว่าเป็นผู้ชั่วร้าย น่าตำหนิ แต่สำหรับชายแล้ว มันเป็นเรื่องที่เกือบจะเป็นที่ยอมรับกันว่าไม่แปลกอะไรนักยิ่งกว่านั้นถ้าเป็นกรณีที่ฝ่ายชายเป็นผู้นอกใจภริยาแล้วฝ่ายหญิงมักจะถูกมองว่าบกพร่องจนเป็นเหตุให้สามีต้องเป็นเช่นนั้น ทรยศนะ เช่นนี้นับว่าอยู่ศีลธรรม เพราะไม่ได้ใช้เกณฑ์เดียวกันในการตัดสินเรื่องเดียวกัน พุทธปรัชญาไม่ได้มีทรยศนะที่ลำเอียงเช่นนี้ แต่พุทธปรัชญาเป็นกลางแก่ทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย ดังจะเห็นได้จากข้อกำหนดข้อประพฤติปฏิบัติในประการที่ 3 ให้เป็นอย่างเดียวกัน และคาดหวังให้ทั้งหญิงชายปฏิบัติอยู่ในมาตรฐานเดียวกันของศีลธรรม คือให้มีคุณธรรมเสมอกัน และถ้อยที่ถ้อยอาศัย ยกย่อง นับถือซึ่งกันและกัน เพื่อความสงบสุขของครอบครัว

นอกจากนั้นทางพุทธปรัชญายังถือว่าการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องต่อภริยาเป็นการกระทำที่ดี เป็นหนึ่งในอุคคมมงคล 38 ประการของเหล่าเทวดาและมนุษย์ ในบาลีอรรถกถาจากในพระไตรปิฎกมีกล่าวไว้ว่า "ทาสสุ สักโห จทาเร"

ซึ่งแปลว่า บุคคลที่เป็นสามีสงเคราะห์ภริยาทั้งหลาย จัดเป็นมงคลที่จะนำมาซึ่งความเจริญ และความสุข¹ ส่วนผู้ที่ไม่สงเคราะห์และประพฤติผิดต่อสตรีผู้เป็นภริยานั้นจัดเป็นอัปมงคลแห่งชีวิตและนำมาซึ่งความเสื่อม ดังมีกล่าวไว้ว่า "...นายเรือจ้างทุบสำหรับ ถีบภริยา ลูกไหลตกลงยังแผ่นดิน เขาไม่อาจจะทำประโยชน์ให้เจริญขึ้นได้ เหมือนกับเนื้อไม่อาจทำประโยชน์ให้เจริญได้ด้วยทองคำฉะนั้น"²

¹สมัคร บวรภาส. พัฒนาการแห่งปรัชญาอินเดีย ปรัชญาคุณของลัทธิตะถะเล่ม 2 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์ 2513) หน้า 172.

²ช.ช. 27/836/185 - 186.

นอกจากการประพฤติปฏิบัติถูกต้องต่อภริยาแล้ว พระศาสนายังทรงคำนึงถึง การประพฤติปฏิบัติที่ดีต่อสตรีโดยทั่วไปด้วย โดยทรงเห็นว่า การไม่ชมเชยรังแก หรือถูกเหยียดหยามสตรีนั้นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ที่จะทำกร่างต่าง ๆ ก็เป็นทางแห่งความเจริญ ดังจะเห็นได้จากกรณีที่พระองค์ตรัสแก่วัสสการพราหมณ์ในการจะทรงพยากรณ์ถึงการไปปราบแคว้นอื่นโดยการถามถึงการที่ภักษตรีวัชชีประพฤติปฏิบัติเช่นใดในค้ำต่าง ๆ ซึ่งจัดเป็นอุปทานิยธรรม หนึ่งในเจ็ดข้อที่ตรัสถามคือ

"...พวกเจ้าวัชชียังให้เกียรติ ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามสตรีอยู่หรือ ?"¹
การไม่ดูหมิ่นและให้เกียรติสตรีนั้นเป็นการปฏิบัติอย่างหนึ่งที่จะทำให้บุคคลผู้ปฏิบัติพ้นจากความเสื่อมและถึงซึ่งความเจริญรุ่งเรือง

3. ภูมิปัญญาที่สตรีมีเสมอบุรุษ

นอกเหนือจากความเสมอภาคเท่าเทียมในค้ำที่เกี่ยวข้องกับฐานะหรือสถานภาพ ในครอบครัวบางอย่างแล้ว พุทธปรัชญาก็ยังเห็นว่าสตรีมีความเท่าเทียมในค้ำภูมิปัญญา สตรีไม่ได้เป็นเพศที่ไร้ปัญญาแต่มีความเฉลียวฉลาดเพียงบุรุษ ดังมีกล่าวยืนยันถึงการยอมรับความเป็นผู้มีปัญญาของสตรีในวาระที่พระพุทธองค์ประทับที่โอวาทแก่พระเจ้าปเสนทิโกศลว่า "อิติมีหิ เอกจจิยา เสยยา โปสชนาธิป เมชาวีเน สีลวที สสสุเทวาปคิพพทา ความว่า

อัคร มหาราช ยังมีสตรีเป็นจำนวนมากที่เป็นผู้ที่ยิ่งใหญ่ มีเกียรติคุณยิ่งกว่าบุรุษ เธอเป็นผู้เต็มไปด้วยความเฉลียวฉลาดปราดเปรื่อง เป็นผู้เต็มไปด้วยคุณธรรมอันประเสริฐ ปฏิบัติกิจตามโอวาทอย่างอ่อนน้อม และเป็นภรรยาดี"²

¹วัสสการสูตร. อัง. สัต. 23/20/22

²Rev. Jinarankara, "บทบาทของพระพุทธศาสนา..." หน้า 19 - 23
อ้างใน วนิดา ธนศุภานุเวช "มณเฑียรธรรม คณะของพุทธปรัชญา" เรื่องเดียวกัน, หน้า 109.

“ไม่ใช่ว่าบุรุษจะเป็นบัณฑิตในที่ทั่วไป ถึงแม้ว่าสตรีซึ่งเห็นแจ้งในสิ่งนั้น ๆ ก็เป็นบัณฑิตได้

ไม่ใช่บุรุษจะเป็นบัณฑิตในที่ทั้งปวง ถึงแม้ว่าสตรีที่คิดเหตุผลได้โดยเร็วพลันก็จัดว่าเป็นบัณฑิตได้เหมือนกัน”¹

เรื่องของนางสุลลสาผู้หลงรักนายโจรสัตตฤกะและศิกสินบนอำมาตย์ให้ปล่อยโจรนั้นเสีย แล้วนางก็อยู่ร่วมกับนายโจรนั้น ต่อมาโจรผู้นั้นต้องการคิจะหนีและอยากได้ทรัพย์สินของนาง จึงออกอุบายให้นางแต่งตัวประดับประดาอย่างสวยงามไปแค้นบนเทวคาที่บนยอดเขา โดยวางแผนไว้ว่าจะฆ่านางเสียที่นั่น นางสุลลสาก็ทำอุบายขอชีวิตโดยแสดงความรักความนับถือนายโจรแม่เมื่อกำลังจะตาย โดยขอร้องให้นางได้กราบและกอดสามีให้สมรักก่อนตาย โจรตายใจยอมอนุญาตตามที่ขอ นางก็กราบโจรนั้นแล้วไปยืนอยู่ข้างหลังผลักโจรนั้นตกเทวคาตาย เทวคาประจำยอดเขาจึงกล่าวถ้อยคำสรรเสริญความสามารถ สติปัญญาของหญิงคั่งที่ยกมากล่าวข้างต้น²

4. อื่น ๆ

นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วทางหนึ่งที่จะสะท้อนให้เห็นพระศนะของพุทธปรัชญาเกี่ยวกับสตรีได้ก็โดยการพิจารณาถึงสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎก แม้บางอันอาจจะเป็นข้อปลีกย่อยเล็กน้อย แต่เมื่อพิจารณาข้อปลีกย่อยโดยมากนั้นก็พอจะสะท้อนให้เห็นภาพโดยส่วนรวมได้ ในชาดกนั้นมีกล่าวถึงเรื่องราวที่แสดงความเลวร้ายของทั้งชายและหญิง ซึ่งก็เป็นการสะท้อนให้เห็นสภาพตามความเป็นจริงที่ว่า มนุษย์ก็ย่อมมีทั้งดีและชั่วปะปนกันไปทั้งชายหญิง การกล่าวถึงแต่ความเลวร้ายของฝ่ายใดเพียงฝ่ายเดียวโดยไม่กล่าวถึงอีกฝ่ายหนึ่งนั้นจะเป็นการลำเอียงและบิดเบือนข้อเท็จจริง ซึ่งในประเด็นนี้ไม่ปรากฏในพุทธปรัชญา

¹ ชุ.ชา. 27/1141 - 1142/234

² ปุ๋ย แสงฉาย. โลกปรัชญา. (ม.ป.ท., โรงพิมพ์สุก ส.ธรรมภักดี 2510)

เจือ สตะเวทิน (2506) กล่าวไว้ในเรื่องความเลวร้ายนี้ถ้าจะเปรียบ นางจิณฺจมาณวิกาเป็นคารร้ายหรือตัวแทนความชั่วของฝ่ายหญิง พระเทวทัตก็จะเปรียบได้ กับตัวแทนความชั่วร้ายทางฝ่ายชาย

ตามเรื่องนางจิณฺจมาณวิกา เป็นสตรีรูปงามที่ถูกพวกเดียรฉัตรที่อิจฉาพระผู้มีพระภาคฯ ยุงให้นางไปกล่าวโทษเพื่อทำลายเกียรติคุณของพระพุทธองค์ นางก็ทำอุบายแกล้งเดิน ไปยังวิหารที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ในตอนใกล้ค่ำ แล้วแอบอยู่จนถึงเวลาค่ำจึงกลับไปยัง สำนักของเดียรฉัตร ต่อเมื่อเวลาใกล้รุ่งจึงกลับไปยังวิหารแล้วแกล้งเดินออกจากวิหารมา ในเวลาเช้า ทำที่ว่าได้เข้าไปหลบนอนในที่นั้นตลอดคืน ผู้ใดพบเห็นถามไถ่ นางก็บอกว่าอยู่ กับพระพุทธองค์ฉันท์สามีภริยา หลังจากนั้น 3 - 4 เดือนนางก็แกล้งทำเป็นท้องโดยเอาผ้า พันท้องให้เหมือนหญิงมีครรภ์ แล้วเที่ยวป่าวประกาศกับชาวเมือง เมื่อครบกำหนด 8 เดือน นางเอาเชือกผูกท่อนไม้และนํ้ารดกับท้อง หุ้มนิ้วและเท้าให้บวม แล้วมายืนกล่าวประจาน พระพุทธองค์ขณะแสดงธรรม พร้อมทั้งบริภาษด้วยคำหยาบการกระทำของนาง เช่นนี้ทำให้ เทวคาคือครอน เทวคาคึ่งเนรมิตกรยเป็นหนูเข้าไปกัดเชือกที่ผูกท่อนไม้จนขาด ไม้ตกลงมา ชาวเมืองเห็นก็โกรธ บริภาษ หุ้มนิ้วและนางก็ถูกแผ่นดินสูบในที่สุด¹

ส่วนพระเทวทัตผู้เป็นเขษรฐาของพระนางพิมพาชายาของพระเจ้าสิทธัตถะนั้น เป็นผู้มิมีนิสัยอิจฉา อาฆาตมาดร้าย เป็นอันธพาล ทรงคบคิดกับพระเจ้าอชาตศัตรูจับพระเจ้าพิมพิสารซึ่งจนสวรรคต เมื่อพระเทวทัตออกบวชก็ทำตัวเป็นปรปักษ์กับพระพุทธเจ้า ประกอบกรรมร้ายต่อพระองค์ เช่นใช้ความโลภข้างไปทำร้ายพระศาสดาขณะเสด็จไปสู่ กรุงราชคฤห์ แต่ทำไม่สำเร็จเพราะข้างกลับยอมแพ้พระพุทธองค์ด้วยอำนาจบารมี อีก ครึ่งหนึ่งพระเจ้าเทวทัตลึงหินเพื่อจะให้ทั้พระพุทธรองค์ให้สิ้นพระชนม์แต่ก็เพียงหื้อเลือด เท่านั้น² พระเทวทัตนี้จัดเป็นตัวแทนของฝ่ายชายที่แสดงให้เห็นว่าไม่ใช่แต่สตรีเท่านั้น

¹เจือ สตะเวทิน, วรรณคดีพุทธศาสนา, หน้า 268 - 271.

²เรื่องเดียวกัน

ที่จะประพาศติพิศ เลวทราม ชายก็มีเช่นกัน

ในค่านอื่น ๆ ที่เป็นสิ่งละอันพันละน้อยในเรื่องต่าง ๆ ก็มีที่กล่าวไว้ถึงทั้งหญิงและชาย เช่นลักษณะที่เป็นที่พอใจ ไม่พอใจของเพศตรงข้ามนั้นก็ได้อีกกล่าวถึงลักษณะหรือองค์ประกอบของทั้งใน 2 ฝ่าย คือ

สตรีผู้ประกอบด้วยองค์ 5 อันจะไม่เป็นที่พอใจของบุรุษ คือ

1. รูปไม่สวย 2. ไม่มีโภคสมบัติ 3. ไม่มีมารยาท 4. เกียจคร้าน 5. ไม่ได้บุตรเพื่อเขา¹ และองค์ 5 ที่จะทำให้บุรุษไม่เป็นที่พอใจของสตรีก็เป็นไปในทำนองเดียวกันคือ

1. รูปไม่สวย
2. ไม่มีโภคสมบัติ
3. ไม่มีมารยาท
4. เกียจคร้าน
5. ไม่ได้บุตรเพื่อเขา²

นอกจากนี้ยังมีองค์ 5 ของสตรีอันจะเป็นที่พอใจของบุรุษคือ

1. รูปสวย
2. มีโภคสมบัติ
3. มีมารยาท
4. ขยันไม่เกียจคร้าน
5. ได้บุตรเพื่อเขา³

---

¹อนนาปสูตร. สง. สพ. 18/458/273

²อนนาปสูตร. สง. สพ. 18/460/273

³อนนาปสูตร เรื่องเดียวกัน 18/459/273

และองค์ 5 ที่จะทำให้บุรุษเป็นที่พอใจของสตรีก็เหมือนกันคือ

1. รูปสวย
2. มีโภคสมบัติ
3. มีมารยาท
4. ชยน์ไม่เกียจคร้าน
5. ใ้บุตรเพื่อเขา¹

การกำหนดคุณสมบัติของทั้งหญิงและชายที่จะทำให้เป็นที่พอใจและไม่พอใจของเพศตรงข้ามโดยใช้เกณฑ์เดียวกันนี้ ก็มีส่วนสะท้อนให้เห็นการมองชายหญิงอย่างเสมอภาคกัน อยู่ในระดับเดียวกัน โดยเน้นที่คุณสมบัติของบุคคลเป็นสำคัญในทั้ง 2 ฝ่าย ไม่ได้ถือตามเพศ)

นอกจากนี้แล้วในเรื่องของอิทธิพลที่จะครอบงำเพศตรงข้ามพระพุทธองค์ทรงกล่าวไว้ในทั้ง 2 ฝ่าย คือทั้งการที่ชายจะครอบงำหญิงที่จะครอบงำชายว่าเป็นไปในทำนองเดียวกันอีกด้วย ดังที่ว่า

"คฤกริกษุทั้งหลาย เราขอมไม่เล็งเห็นรูปอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่เหมือนรูปสตรีเลย คฤกริกษุทั้งหลาย รูปสตรีขอมครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่
คฤกริกษุทั้งหลาย เราขอมไม่เล็งเห็นเสียงอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่เหมือนเสียงสตรีเลย คฤกริกษุทั้งหลาย เสียงสตรีขอมครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่

คฤกริกษุทั้งหลาย เราขอมไม่เล็งเห็นกลิ่นอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่เหมือนกลิ่นสตรีเลย คฤกริกษุทั้งหลาย กลิ่นสตรีขอมครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่
คฤกริกษุทั้งหลาย เราขอมไม่เล็งเห็นรสอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่เหมือนรสสตรีเลย คฤกริกษุทั้งหลาย รสสตรีขอมครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่
คฤกริกษุทั้งหลาย เราขอมไม่เล็งเห็นไฉฐรูปพะอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของ

บุรุษตั้งอยู่เหมือนโณฏฐัพพะของสตรีเลย คุณกรภิกษุทั้งหลาย โณฏฐัพพะสตรีย่อมครอบ
งำจิตของบุรุษตั้งอยู่¹

คุณกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นรูปอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของสตรี
ตั้งอยู่เหมือนรูปบุรุษ คุณกรภิกษุทั้งหลาย รูปบุรุษย่อมครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่

คุณกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นเสียงอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของสตรี
ตั้งอยู่เหมือนเสียงบุรุษเลย คุณกรภิกษุทั้งหลาย เสียงบุรุษย่อมครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่

คุณกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นกลิ่นอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของสตรี
ตั้งอยู่เหมือนกลิ่นบุรุษเลย คุณกรภิกษุทั้งหลาย กลิ่นบุรุษย่อมครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่

คุณกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นรสอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของสตรี
ตั้งอยู่เหมือนรสบุรุษเลย คุณกรภิกษุทั้งหลาย รสบุรุษย่อมครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่²

คุณกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นโณฏฐัพพะอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของ
สตรีตั้งอยู่เหมือนโณฏฐัพพะของบุรุษเลย คุณกรภิกษุทั้งหลาย โณฏฐัพพะบุรุษย่อมครอบ
งำจิตของสตรีตั้งอยู่³

ที่กล่าวมาทั้งหมดในบทนี้ก็จะแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของพุทธปรัชญาได้ว่า
มนุษย์ชายหญิงนั้นแตกต่างกันโดยธรรมชาติ คือรูปร่าง เครื่องหมาย นิสัย และกิริยาอาการ
แต่ก็มีบางอย่างที่เหมือนกันโดยธรรมชาติ ในด้านที่เหมือนกันก็คือความเป็นสัตว์โลกด้วยกัน
โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นสัตว์โลกประเภทเดียวกันที่ต้องอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติเดียวกัน
และโดยพื้นฐานแล้วมนุษย์ทั้งชายและหญิงต่างก็ประกอบขึ้นด้วยชั้น 5 ความสุขความทุกข์
อันเนื่องมาจากชั้น 5 ที่มนุษย์ต้องเผชิญอยู่โดยส่วนใหญ่แล้วก็เป็นชนิดเดียวกัน มีลักษณะ
คล้าย ๆ กัน ในการหาทางที่จะให้พ้นทุกข์นั้นมนุษย์ทุกคนสามารถปฏิบัติและบรรลุถึงเป้า
หมายสูงสุดคือความหลุดพ้นได้เสมอกัน นอกจากนั้นรสแห่งพระธรรม รสแห่งความสุขของ

¹ อัง. เอก. 20/2 - 7/1 - 2

² เรื่องเดียวกัน 20/7 - 10/2

³ เรื่องเดียวกัน 20/11/2

การหลุดพ้นก็เป็นรสเดียว เหมือนกันหมด อุปมาเหมือนกับน้ำทะเลย่อมมีรสเดียวคือรส
เค็ม ดังที่ว่า "มหาสมุทรมีรสเดียวคือรสเค็มฉันใด กุกรปหาราทะ ฉันนั้นก็เหมือนกัน
ธรรมวินัยนี้มีรสเดียวคือ วิมุक्तिรส"¹

กล่าวโดยสรุปพุทธปรัชญาเห็นว่าสตรีนั้นเท่าเทียมบุรุษในบางด้าน โดยในทาง
ศาสนานั้นสตรีสามารถที่จะสำเร็จมรรคผลได้เช่นเดียวกับบุรุษ นอกจากนั้นสตรียังมีความ
สามารถในทางธรรมเชี่ยวชาญจนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเอตทัคคะ และเป็นตราฐแห่ง
พุทธศาสนาเหมือนกับฝ่ายบุรุษ ส่วนในทางสังคมนั้น สถานภาพของสตรีผู้เป็นบุตรหญิง
ภริยา ก็ดีขึ้นและโดยหลักใหญ่แล้วอาจจัดได้ว่าอยู่ในระดับเดียวกับบุตรชายและสามี แม้
ว่าจะยังคงมีความแตกต่างหรือค้อยกว่าอยู่บ้างในส่วนเล็กน้อยปลีกย่อยก็ตาม ส่วนในทาง
ภูมิปัญญาที่พุทธปรัชญายอมรับว่าสตรีก็รู้จักคิด ไตรตรอง พิจารณา และสามารถเป็นบัณฑิต
ได้เยี่ยมบุรุษ